

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Valdemar Rørdam: Kloppenborg Skrumsager.

J. Kr. Findal: Draved Skov og Kongsmose.

Jørgen Friis: I Krig. H. Flint: Folkeminder fra Daler.
Regnskab og Beretning.

Nr. 5 — 1. NOVEMBER 1930. — 7. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN

HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE

RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND

TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

1. November 1930.

H. D. Kloppenborg Skrumsager.
2. 7. 1868. - 5. 10. 1930.

Kloppenborg Skrumsager.

Et Solskinsbarn, som kæmped i Storm og blev i Graavejr
begravet,
i Hverdagens Ælte, mens Tordenvejr trak op sydvest over
Havet.

Og Vennerne talte, mens Blæst og Regn drev ind over
Marken og Heden.
Sangene steg. Som før? Maaske. Sejgt boblede Leret fra
neden.

Nu tog det ham, og sugede os. Men gennem de regngraa
Vinde
saae de, der løftede Blikket lidt, en Flamme strømme og
skinne.

Hans Hjerte drog af arvet Jord, hans Hu af henfarne
Slægter
den Kraft, som intet Slag slaar ned og ingen Hverdag
knægter.

Det Løvemod i et Solskinsbarn, det Riddersind i en
Bonde!
Vi sukked vel: Det vil savnes nu, i nye Tider og
onde.

Da var det der, et Varsel, et Syn; vi saae det, forstod
hvad det meldte:
Flaget derude bølged og fløj som en Ild over Graavejr og
Ælte.

Vi saae de bølgende Slægters Tog, saae ham. De fulgtes i
Flaget;
i Flammen, der lever af Kæmpernes Fald. Maa den lyse,
naar vi gaar af Laget!

Valdemar Rørdam.

Draved Skov og Kongsmose.

Ved J. Kr. Findal.

I Sommeren 1920 foretog jeg med Støtte af Japetus Steenstrups Legat en Række Ekskursioner til Sønderjylland, hvoraf den første fandt Sted allerede, inden Alpejægerne havde forladt Landet. Ankommen til Haderslev fik jeg Lejlighed til at besøge den kendte danske Entomolog Lærer Andersen, og jeg modtog af ham udmærket Hjælp og Vejledning. Lærer Andersen kendte nemlig som ingen anden Sønderjyllands Natur, han havde gjort mangfoldige Studierejser til Landsdelens forskellige Egne. Draved Skov havde han ogsaa gæstet, og han henledte min Opmærksomhed paa denne ejendommelige Lokalitet; men da Skoven laa udenfor min planlagte Vej, maatte den vente til en anden Gang.

Uafhængig heraf havde Dr. Hoffmeyer imidlertid faaet Øje paa Skoven, og han foreslog gentagne Gange Lærer V. S. Knudsen og undertegnede at gæste den i Fællesskab, og i 1929 blev Tanken realiseret, idet Dr. Hoffmeyer, Læge Høeg, Lærer V. S. Knudsen og jeg med Støtte af Japetus Steenstrups Legat foretog et Antal Ekskursioner til Skoven med omgivende Hede og Mose, og det er Resultaterne af disse Rejser, som vi i det efterfølgende vil gøre Rede for i Hovedtrækkene.

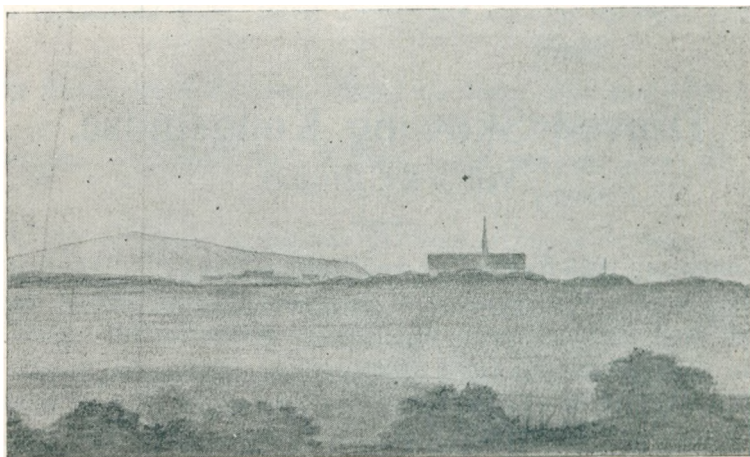
Det maa dog tilføjes, at inden vi besøgte Lokaliteten, havde den allerede været besøgt saavel af danske Geologer som Botanikere og Zoologer.

Som Udgangspunkt for vor Skildring vil vi vælge den gamle Landsby Rise ved Rødekro, 6 km Vest for Aabenraa.

Ved Rise befinder vi os paa Skellet mellem Øst og Vest, mellem det bakkede, frugtbare, skovrige Østslesvig og det mod Vest hælden-

de afjævnede, skovfattede, hist og her lyngklædte Midt- og Vestslesvig.

Det smalle, østslesvigske Kystland ligner ganske det øvrige østjydske, kun er de levende Hegn talrigere, Plantevæksten maaske lidt frodigere og Klimaet en Kende mildere. Og Ligheden standser ikke ved Flensborg Fjord, men fortsætter gennem Angel og Svansø. Først Syd for Slesvig og Egernfjord faar Landskabet et fremmed Præg. Det mærkes bedst, naar man Syd fra drager ind i Landet; naar man kommer til Svansø og Angel, er det, som var man paa hjemlig Grund, Landskabets Former og naturlige Plantevækst, Marker-

Løgumkloster s. fra Kongsmose.

Findal del.

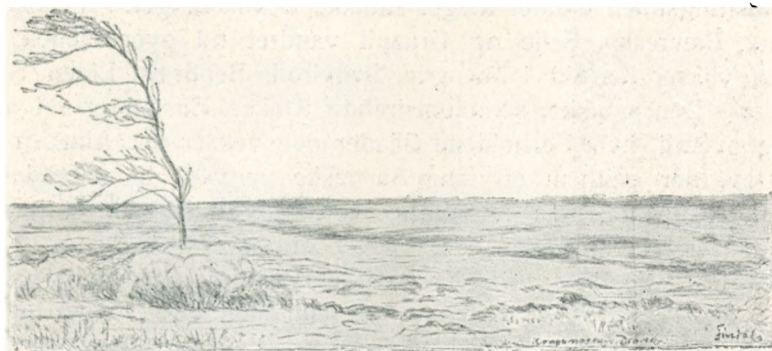
ne, Vejene, gamle Huse og Gaarde, Kulturplanter — alt minder om Hjemmet — kun ikke Sproget og Sindelaget.

Fra Rise sænker Landet sig mod Øst temmelig brat ned mod Aabenraa Fjord. Det er et smukt og frodigt Skovland, furet af Kløfter og Smaadale med Kilder, Bække og Engstrimler. Mod Sydvest breder sig den store saakaldte Tinglevslette, der ligger Vest for den sidste Istids Isrand. Tinglevsletten afvandes af Vidaaens vidt forgrenede Vandsystem, hvis nordligste Gren er Rødaa-Arnaa, der udspringer i Øster Løgums flade Eng- og Moseland Nord for Rise og løber i sydvestlig Retning mod Tønder. Noget Vest for Øster Løgum udspringer Nipsaa — Gelsaa — Ribe Aa, hvis Hovedretning er nordvestlig. Mellem disse to Vandløb hæver sig Vest for Rise den store Rangstrup Bakkeø, der næppe har været nediset under den sidste Istid.

Kører man med Toget fra Rødekro til Løgumkloster ser man til højre nu og da større og mindre Bakker med mellemliggende Dale, der bærer Præg af at være udformet af Istidens Smeltevandfloder, Bakkerne er Udløbere af Rangstruphøjlandet. Jorden er af blandet

Beskaffenhed, opdyrket og skovløs. Til venstre har man Tinglevslettens ensformige Flader og Linie. Naar man nærmer sig Løgumkloster, kører man fra Vidaaens Omraade over et næsten umærkeligt Vandskel til Bredeaaens Omraade. Bredeaaen afvander et udstrakt Fladland, der adskiller Rangstruphøjlandet fra et Højland Nordvest for Løgumkloster, der i Vongshøj naar 62 m, medens Slettens Højde er omkring 20 m.

Løgumkloster er en smuk lille By, som med sine gamle Huse og krogede Gader samler sig om den gamle Klosterkirke, hvis Mure hæver sig højt over Omgivelserne og ses viden om.

Kongsmose v. Draved.

Syd for Løgumkloster ligger den omtrent mennesketomme Kongsmose og Draved Skov, der tilsammen er over tusind Tdr. Land.

Draved Skov, den eneste Naturskov i vid Omkreds, skal være af stor Ælde. Vindblæst hæver dens Vestside sig jævnt fra Kongsmosens Lyng. Skoven synes vel at ligge højere end Omgivelserne, men den hviler i Virkeligheden kun paa en ubetydelig Forhøjning i Terrænet. Skovbunden er af meget blandet Beskaffenhed med Mor og Muld over Sand, Ahl, Ler og Mergel. Skønt ugrøftet er den gennemgaaende ret fugtig, ja paa flere Steder endog sumpet. Højskoven er sammensat af et forholdsvis stort Antal Arter, og disse er stærkt blandet mellem hverandre; saaledes ser man Gang paa Gang i umiddelbar Nærhed af hverandre Bøg, Lind, Ask, El, Birk og Røn. Linden er i visse Dele af Skoven det herskende Træ. Indplantede Naaletræer er der ikke mange af; men de, der er, ses som sorte Klatter paa Løvskovens grønne Kuppelhvælv. Det ser ikke godt ud, og en Indplantning af Naaletræ vilde tilmed virke forstyrrende, maaske ødelæggende, paa Naturskovens oprindelige Plante- og Dyresamfund. Hvor der er Underskov, bestaar denne af Hassel, Hvidtjørn og Ulfsrøn. En enkelt Berberisbusk har fundet sig et Fristed paa en afsides Plet, og hist og her vokser Vedbend, Kristtorn og Kornel. Skovbundsplanter

er der mange af, de vokser overalt og tæt i Løvskoven, og der findes saavel Morbundsplanter som Muldbundsplanter. Skov Koføde i Mængde, Skovstjerne, Majblomst og Ørnebregne. Stor Konval, Kransbladet Konval, Skovsyre og Hvid Anemone, Mangeløv og enkelte Steder Kongebregne (*Osmunda regalis*). Paa en Spadseretur tværs gennem Skoven — ca. 2 km — noteredes ca. 60 Arter af iøjnefaldende Blomsterplanter. Mod Vest, Nord og til Dels mod Øst og Sydøst omgives Skoven af den store Hede og Mose, der kaldes Kongsmose. Plantevæksten er den almindelige Hedeflora: Hedelyng, Klokkelyng, Rensdyrlav og Pors, hist og her Rosmarin og ikke saa lidt Tranebær, der i Blomstringstiden danner meget smukke Bevoksninger. Fra Skoven er Birk, Bævreasp, Selje og Graapil vandret ud over Heden, og i Mosen vokser Kæruld i Mængde, Svovlrod, Benbræk, Liden Soldug o. m. a. Den smukke, sentblomstrende Klokke Ensian er ret almindelig, og overalt, hvor Forholdene tillader det, vokser der Alm. Fredløs.

Den, der gennem en lang Aarrække er vant til at færdes paa Hederne i Jylland, maa forbavses over, at Vandstanden er saa høj, som den er. Hvor Heden ellers plejer at være fast og tør, er den her meget fugtig, ja saa vandfyldt, at den ofte er vanskelig at passere. Mosen er ogsaa høj, og Grøfterne er fyldt med Vand. Men hvorfor? Ja, den Tanke er nærliggende, at Heden forhen har ligget højere end nu, at Jordbunden for Tiden ikke hæver sig, men endog er undergivet en Sænkning.

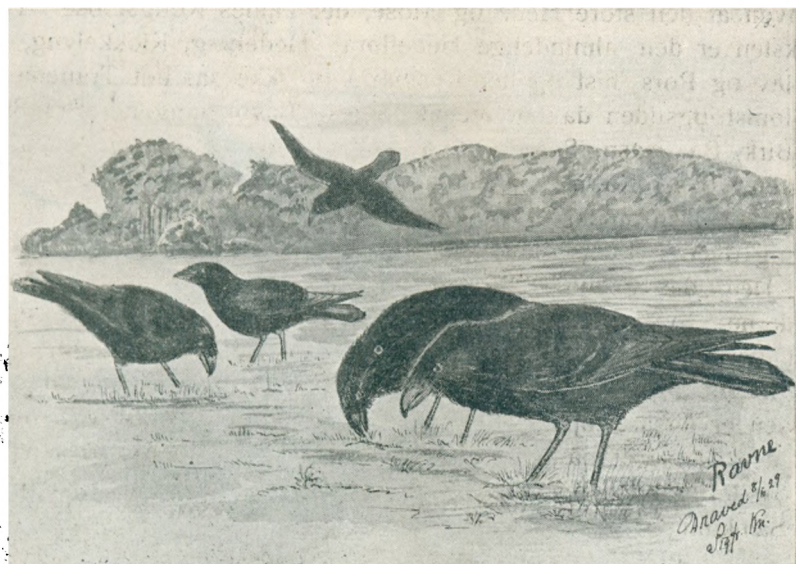
J. Kr. Findal.

Om Pattedyrene i Draved Skov kan jeg kun meddele, at Kronhjorten een Gang er skudt i Skoven. Der er mange Raadyr; jeg saa dem baade i Skoven og i de store Mosedrag omkring Skoven; der skal være ca. 100 Dyr i alt. Ræven kan ikke bo i Draved Skov; den er alt for vaad til Rævegrave, men paa et højtliggende Sted ude i Heden fandtes et helt System af Grave, og mange Veksler førte dertil.

Grævling, Lækat og Skovmaar findes i Skoven ifølge min Hjemmetsmand, Lærer Schuldt i Draved. Skovløberen har fanget nogle faa Skovmaar i Fælde.

Om Fuglene paa denne Egn kan jeg kun give faa Meddelelser, da jeg ikke har været der i Træktiden. Den første Fugl, jeg saa paa Lokalteten, var Ravn (*Corvus corax L.*), idet der gik 5 — sikkert Han, Hun og 3 Unger — paa en Græsmark uden for Skoven. Næste Dag saas 6 sammen; maaske en anden Familie. Det var interessant at se og høre disse Fugle, der nu er en Sjældenhed i vort Land. Deres almindelige Skrig var et krageagtigt: hrauu, men flere Lyde hørtes ofte, især naar de fløj. De var ikke særlig sky, men de har

ogsaa absolut Fred. Alle paa Egnen kender Ravnene, og jeg fik det Indtryk, at man nærmest var stolt af, at Egnen husede saa sjældne Fugle. I en lille Mose ved Skolen saas to fiskende Mose-terner (Sortterner) — *Sterna nigra* L., sikkert Han og Hun. De saas daglig, men som oftest kun een ad Gangen. Ret hyppigt slog de ned og hævdede sig ofte med en lille Fisk i Næbbet. Oppe i Luften kastedes Fisken lidt opad og grebes paa langs op og slugtes. Paa et bestemt

Sted med Hængedynd ude i Kongsmosen saas daglig et Par Mose-terner, og kom man i Nærheden af dem her, skreg de op og teede sig, som om de havde Rede eller Unger paa Stedet, hvad de utvivlsomt ogsaa havde.*) I Moserne og Hederne Nord for Skolen saas daglig flere Hede høge (*Circus cineraceus* Montagu), ofte 4 i Luften paa samme Tid. De var ikke særlig sky, men holdt sig dog altid uden for Skudvidde. Det var et pragtfuldt Syn at se disse smukke Fugle og deres elegante Bevægelser i Luften. Vingspidserne var kun svagt opadbøjede under Flugten. De satte sig ofte i Heden, men fløj straks op igen. Naar Høgene fløj lavt, var Flugten noget vaklende — næsten vibeagtig. Der var mange Gøge (*Curulus canorus* L.) i Heden og Moserne. De sad ofte paa Telefontraadene; engang saas tre samtidig paa en Telefontraad. Efter Lærer Schuldts Mening rugede der adskillige Par Musvaager (*Buteo vulgaris* Bechst) og en Del Spurve høge (*Accipiter nisus* Briss) i Skoven. Jeg saa flere Musvaager, men altid kun een ad Gangen, derimod saa jeg ingen

*) De yngler mange Steder i Sønderjylland.

Spurvehøge. Hønsehøgen (Duehøgen) — *Astur palumbarius* (L.) havde haft Rede i Skoven om Foraaret, men Hunnen blev skudt paa Reden af en vred Mand, hvis Kyllinger den havde taget.

Min Hjemmelsmand meddelte, at den sorte Stork (*Ciconia nigra* (L.)) engang har ruget i Skoven, men blev fordrevet af Hejren, der igen blev fordrevet af Ravn. Flere Steder fandtes Mærker af Spætte-Virksomhed; en Rede med Unger af Stor Flagspætte (*Den-*

Hedehege. 3 Hanner og 1 Hun (til venstre).

Efter Akvarel af Sigfred Knudsen.

drocopus major L.) fandtes. De gamle Fugle fløj uroligt omkring i Nærheden, naar man nærmede sig Redetræet, stadig skrigende: Pi, pi (mindede om Solsortens Advarselskrig). Ved nogle Mosehuller holdt Tinksmeden (*Totanas glareola* (L.) til. Der saas 5—6 Stykker.

Ved sidste Besøg i Draved, 24.—26. August, meddelte Læreren og Skovfogeden, at der i den sidste Maaned havde holdt Traner (*Grus cinerea* Beckst.) til ude i Heden, dog mest om Natten. En Dag saa Skovfogeden dog en Flok paa 10. Læreren saa næsten daglig en Flok paa 3—5 Stk. flyve over Skolen ved 6—7 Tiden om Eftermiddagen. Ved den Tid var Dr. Hoffmeyer og jeg saa paa Vagt for at se de store Fugle. De kom ogsaa — 8 ialt ved 7 Tiden, men var desværre temmelig langt borte, saa vi i det svindende Dagslys ikke fik dem saa tydeligt at se, som vi ønskede. Om Natten hørte vi deres gjaldende Skrig en enkelt Gang.

Foruden de nævnte Fuglearter noteredes følgende: Hættemage, nogle faa, Hørsegøg, hørt, Vibe, nogle faa, Ugle — meget rødlig,

formodentlig Natugle —, Ringdue, enkelte, Solsort, flere, Drossel, enkelte hørt og set, Natravn, fl. hørt, enkelte set, Alm. Tornskade, nogle faa saa vel i som uden for Skoven. Hvid Vipstjert, enkelte, Gul Vipstjert, flere i Moserne, Rødhals, fl. hørt, Musvit, hørt enkelte, Bogfink, mange, Gulspurv, mange, Krage, enkelte, Skade, enkelte, Stær, en Del, Spurv, mange, Skovspurv, enkelte, Rørspurv, et Par i Mosen, Engpiber, flere, Lærke, mange, Forstuesvale, en Del, Gærdesmutte, hørt, Løvsanger, flere hørt og set, Træløber, enkelt set.

V. Sigfred Knudsen.

I KRIG.

Af Jørgen Friis.

Efter at være bleven uddannet som Infanterist ved 2. Ers. Batl. af 84. Rgmt. i Husum og tilsidst ved 1. Komp. af 31. Rgmt. i Heide, blev jeg sammen med 11 Soldater fra Heide sendt til Fronten i Frankrig, i Elmskørn blev vi samlet med en stor Transport fra Sønderborg og andre Garnisoner, saa vi blev vel nok 1000 Mand.

Det var den 20. Juli 1916.

Den 22. Juni naaede vi Ham, hvor vi fik Befaling til at forlade Toget, da vi nu foreløbig havde naaet Maalet for vor Rejse.

Vi kunde nok se, det var et Brændpunkt, vi var kommet til, for hele Tiden kom der Særede gennem Byen, de let Saerede gik, medens de haardt Saerede kom i Lasaretbiler med Paahængsvogn, en lille Vogn med 2 Hjul under, Overdelen beklædt med Sejldug. Det har tit gjort mig ondt at se de stakkels Saerede i den lille Bivogn, det var varmt, og Støvet drev ind over dem.

Jeg kom til at høre til 2. Komp. 1. Batl. af Inf. Rgmt. Nr. 85.

Den 20. August 1917 var Divisionen (18. J. D.) i Stilling ved Somme.

Ved Syvtiden om Aftenen kom vor Delingsfører Lt. Fock og gav Befaling til, at vi skulde være klar til Kamp. 2. og 3. Komp. laa i 1. Reservestilling, medens 1. og 4. Komp. laa forude, det var dem vi skulde ud og hjælpe, da Franskændene stormede Stillingen.

Vi havde hver 200 Patroner samt 4 Haandgranater, og nu gik det i Løb ud mod forreste Stilling.

Det varede ikke længe, inden vi saa den første Saerede den Dag, han laa i Løbegraven, og en Sanitetssoldat var ved at forbinde ham. Det var et uhyggeligt Syn. Sanitetssoldaten havde blodige Hænder helt op til Haandleddet og jeg tror nok, den Saerede var død, inden

han var forbunden; for at komme forbi, maatte vi lægge den døde Soldat lidt til Side, derved fik jeg den ene Støvle overløbet af Blod. Men vi maatte videre, for hele Tiden slog Granaterne ned rundt omkring os, vi var i Spærreildsafsnittet. Endelig naaede vi ud til Stillingen, men der var heller ikke godt at være, da Geværkuglerne hele Tiden peb gennem Luften, uafsladelig var der noget, der svirrede en om Ørene.

Jeg søgte straks at dække mig, saa godt jeg kunde. Et Par Skridt fra mig stod der en 5 - 6 Soldater sammen, og pludselig segnede den ene til Jorden, han var bleven ramt af en Kugle i Brystet, en Blodstrøm væltede ud af Saaret samt af Mund og Næse; den faldne, som hed Dreger, døde næsten øjeblikkelig.

Saa, der faldt han, sagde de andre Soldater. Dreger var gift, ca. 40 Aar gammel. Den næste Dag kom der en Pakke til ham, i Pakken laa der et Brev fra hans Kone, hvori hun skrev, at hun snart ventede ham hjem paa Orlov.

Der kom ogsaa en fransk Flyver, som beskød os med sit Maskingevær, han fløj meget lavt og blev ogsaa beskydt af os og forsvandt hurtigt.

Saa paa en Gang blev der raabt: „Nu kommer de“, og vi løb igen tilbage, jeg søgte at skjule mig saa godt, jeg kunde, idet jeg ventede at blive taget til Fange. Jeg blev liggende en lille Tid, men gik saa tilbage til de andre Soldater, da jeg var bange for at faa en daarlig Modtagelse af Franskmændene.

De andre Soldater sad sammen midt i Graven og vidste hverken ud eller ind, men saa kom Lt. Fock og drev os fremad med sin Karabin, som han altid gik med, naar vi var forude. Saa gik det løs med Haandgranater, medens Gevær og M. G. knaldede og Artilleriet drønedede, det var et frygteligt Spektakel, som varede omtrent hele Natten.

Hen paa Morgenstunden fik vi Lov at gaa tilbage, da havde vi ogsaa mistet mange Folk.

Der blev fortalt, at vi skulde have mistet 83 Mand i vort Komp. Saarede, Savnede og Døde. Deriblandt var vor Kompagnifører falden, en Løjtnant saaret, en Feldwebel og en Underofficer falden.

Vor Kompagnifører hed Reuter og var fra Sønderborg eller Graasten, han var Løjtnant.

Det var det første Slag, jeg deltog i, den 21. August 1916 ved Estrées.

Henimod Aften den følgende Dag blev vi igen alarmeret og maatte igen gennem Spærreilden, det var frygteligt. Denne Aften var det næppe saa uroligt forude, men Løjtnant Fock sagde, at vi skulde skyde saa meget som muligt.

Jeg fik Plads et Sted, hvor der havde været en Hule, og medens jeg

stod der, kom der ud paa Natten en Soldat hen til mig og spurgte, om jeg havde set efter, om der laa døde Franskmænd i Hulen.

Saa strøg jeg en Tændstik og vilde lyse derind, i det samme kom der en Franskmænd springende, tog mig om Halsen, trykkede min Haand og raabte: „Kammerat, Kammerat, Pardon!“ Jeg fik ikke Tid til at blive forskrækket, for det hele gik saa hurtigt.

Jeg førte saa Fangen hen til Kompagniføreren, hvor han kom i Forhør, lidt efter skulde jeg føre ham hen til Bataillonschefen, som ogsaa spurgte ham ud om forskelligt og gav mig Befaling til at aflevere Fangen ved Divisionsstaben, som laa i en By et Stykke bag ved Fronten. Byen hedder Croix-Moligneaux, hvorledes det udtales, forklarede Fangen mig. Vi var gaaet bort fra Stillingen om Natten Kl. 2, men først den næste Dag ved Middagstid naaede vi vort Bestemmelsessted. Jeg var glad ved at gøre den Tur tilbage, men jeg maatte jo ud i Stillingen igen og naaede derud ved Nitiden om Aftenen.

Da jeg havde været borte saa længe, og ingen af mine Kammerater vidste, hvor jeg var gaaet hen, havde Lt. Fock givet dem Lov til at dele mit Tøj, saa jeg havde slet intet tilbage mere. Mine Kammerater troede, at jeg enten var falden eller kommen i Fangenskab.

Hen paa Natten blev vi afløste, da vi havde lidt saa store Tab, og kom tilbage til en By, som hedder Pargny.

Om Sommeren 1917 var 18. J. D. bleven flyttet til den saakaldte Hindenburg- eller Siegfriedstilling. Den 28. Juni var jeg sammen med tre Menige tidligt om Morgenen sendt paa Dagsvagt; vi skulde besætte et Stykke, som vi vidste var bleven stærkt beskudt de foregaaende Dage, og det var bleven os paalagt, dersom Skydningen igen begyndte, at trække os tilbage.

Vor Fører hed Brygmann, han var fra Slesvig, og var gift og Fader til 2 Børn.

En af de andre Soldater hed Löschenkohl og var ligeledes fra Slesvig, de to Kammerater kendte hinanden hjemmefra.

Det var mørkt endnu, da vi afløste Natholdet derude, de var glade, da vi kom og skyndte sig at komme tilbage saa snart som muligt.

Det saa ikke godt ud derude, Jorden var helt oprodet, og der var store Granathuller rundt omkring, og Gravene var slemt medtaget, de spanske Ryttere, som havde været forankret foran Skyttegraven, var kastede rundt omkring, og nogle af dem var bøjede i alle Retninger.

Da det begyndte at blive lyst, saa vi, at Englænderne gik op af deres Grav, de havde arbejdet der om Natten.

Saa snart Brygmann saa det, greb han sit Gevær og sendte dem en 10—12 Skud, jeg kunde ikke lide det og sagde, at han skulde lade være, men ligemeget hjalp det. Englænderne forsvandt straks, saa vi kunde ikke se, om nogen af dem var bleven ramt.

Det var helt roligt om Formiddagen, kun kom der en fjendtlig Flyver hen over Stillingen et Par Gange.

Vejret var klart, og Solen brændte lige ned paa os i Skyttegraven. Ved Middagstid kom saa den første Granat, men den faldt langt fra vor Skyttegrav, lidt efter kom der en til, en foran og en bagved vor Stilling. Der kom igen flere Granater, og vi begyndte at blive betænkelig, og jeg foreslog, at vi skulde trække os tilbage. Vi blev saa enige om, at det vel var det bedste, og trak os ca. 50 m til venstre, men saa kom Brygmann i Tanker om, at vi igen skulde tilbage, og da han havde Kommandoen, maatte vi andre lyde.

Næppe var vi kommen derhen igen, saa fik vi igen flere Granater, og jeg foreslog igen, at vi skulde forlade Stillingen. Denne Gang fulgte de ogsaa alle med, men da vi igen var kommen derhen, hvor vi standsede første Gang, kom Brygmann atter i Tanker om, at vi skulde tilbage. Jeg og de to andre Kammerater vilde nødig tilbage igen, og medens vi der stod og forhandlede om Sagen, slog pludselig en Granat ned kun 2-3 m fra, hvor vi stod. Det var et forfærdeligt Øjeblik, vi blev oversprøjet af Jord, Støv og Røg, saa det sang for Ørene, saa man længe efter ikke kunde høre. Det kan nok være, at vi kunde løbe, da vi havde betænkt os lidt, og nu gik det i Løb, saa hurtigt vi kunde, for at komme bort fra dette forfærdelige Sted. Da vi var kommen et Stykke bort, blev vi staaende for at puste lidt, og nu opdagede vi, at Brygmann ikke var med. Imedens kom der igen et Par Granater.

Da Brygmann ikke kom, sagde jeg til de to andre, at vi skulde tilbage for at se, hvor han blev af, maaske laa han og var saaret, og saa skulde vi hjælpe ham.

De havde ikke Lyst til at gaa med, men omsider fik jeg den ene overtalt til at gaa med, imod at jeg skulde gaa forrest, det havde jeg ikke noget imod, og saa løb vi igen tilbage.

Da vi kom derhen, hvor vi før havde staaet, saa vi, at Brygmann sad sammensunken i Graven med sine Sager i Favnen.

Det første jeg raabte, da jeg saa ham var: „Brygmann, bist Du tot“? Et underligt Spørgsmaal, men hvad kan man ikke faa sagt i sin Ophidselse. Ja, han var død, ramt i Ryggen af en Granatstump. Saa løb vi hen til den næste Post og meldte, at Brygmann var falden. Straks efter blev han hentet af to af vore Saniteter. Det var ogsaa paa højeste Tid, at Liget blev hentet, for nu begyndte Skydningen for Alvor. Fra om Middagen til hen imod Aften, da det stilnede af, havde vi faaet 430 store Granater, foruden 150 Schrapneller, ind over Stillingen.

Det var en lang Eftermiddag, for man kunde hvert Øjeblik vente at blive ramt eller blive levende begravet, Jorden rundt omkring var

overstrøet med Granatstumper og Schrapnelkugler. Mange af Soldaterne løb ogsaa bort og kom først igen, da det var bleven roligt.

I Mørkningen kom Afløsningen, og deriblandt var en af mine gode Kammerater, Edvard Lund fra Kastrup ved Gram.

Han kunde nok forstaa, at vi havde haft en slem Dag, og det maatte jeg give ham Ret i.

Jeg ønskede ham og de andre en god rolig Nat og saa gik vi tilbage. Brygmans Lig, som var indsvøbt i en Teltdug, tog vi med tilbage.

Det havde været en streng Dag, og vi frygtede for et Angreb om Natten, da der var bleven skudt saa voldsomt. Efter at have faaet lidt at spise lagde vi os til at sove, men lidt hen paa Natten blev der raabt Alarm, og saa maatte vi øjeblikkelig ud at besætte Graven. Det var meget uhyggeligt at blive vækket paa den Maade, Granaterne hylede og sprang med forfærdelige Brag, der fulgte dog intet Angreb, idet det tyske Artilleri ogsaa satte i med en voldsom Spærreild. Hen paa Morgenstunden, da det igen var bleven roligt, kom der Bud til os om at hente 5 Døde, som var faldne om Natten.

Et Par Dage derefter var jeg og et Par andre Kammerater med til at begrave Brygmann samt 15 andre Faldne paa Militærkirkegaarden i Noyelles.

Jeg gruede for igen at skulle ud i Forpostgraven, men det nyttede intet, vi maatte atter derud, men hvordan saa Graven ud efter Bombardementet den 28. Juli! Denne Gang var det dog helt roligt, og et Par Dage efter blev vi afløste og kom til at ligge i Beredskab i 10 Dage.

Folkeminder fra Daler.

Samlet ved *Lærer H. Flint.*

„Samleren“ bringer i dette og de følgende Numre en Række Folkeminder, samlede af Børnene i Daler Skole ved Lærer H. Flint. Det er forbavsende, saa *meget* Børnene i een Skole har faaet samlet, og som Læserne vil faa at se, er det paa denne Maade lykkedes at faa optegnet adskilligt, der maa betegnes som *værdifuldt*.

Hekse - Kløge Folk.

En Heks.

Ude paa Østerby Mark er der en Kone, som kan forvandle sig til en Hare eller til andre Dyr.

Dora Lausten.

En Heks.

Nede i „Passig“, det er en Fenne mellem Hans Danielsens og Bjørnskovs, laa der en gammel Rønne. Her boede der engang en Heks. Naar hun var vred paa nogen, smurte hun deres Faar Gift i Munden. Folk var bange for hende. Hun døde ikke, før der blev lagt Gløder under hende.

Hansine Nielsen.

En klog Mand.

En Mand i Østerby kunde fjerne Ringorme, men det skulde helst ske en Torsdag Aften og helst ved Fuldmaane.

Jens Føddørsen Nissen.

En klog Kone.

En gammel Kone fra Østerby kunde kurere mod alle Slags Sygdomme. Hun gik rundt omkring paa Markerne og samlede alle Slags Urter og Blomster, hvoraf hun lavede Salve og Medicin.

Heksen i Rudbøl,

Om en Kone i Rudbøl paastod man, at hun var en Heks. En Aften stod der en Flok unge Mennesker sammen. Da saa de, at den gamle Kone kom hen imod dem. De havde hørt, at naar man laver et Kors af Salt, saa kan en Heks ikke andet, end at den skal springe over Saltkorset. De unge lavede et saadant Kors og gemte sig. Da Konen kom derhen, saa hun sig ængstelig omkring, hvorpaa hun sprang over Saltkorset. Hun var altsaa en Heks.

En mærkelig Helbredelse.

I Daler Sogn var der en Dreng, som altid var syg. Nu fik Forældrene et mærkeligt Raad, idet der blev sagt til dem: „Der kommer tidt en gammel Kone ind til Jer. Hun giver gerne Drengen Bolsjer eller Sukker. Det maa Drengen ikke spise. Naar hun vil give ham det, skal I give Konen et Slag i Ansigtet saa haardt, at Næsen bløder. Saa vil hun gribe til Forklædet og løfte det op til Næsen for at standse Blodet, men det maa hun ikke.“ — Den næste Dag kom Konen og havde ogsaa nogle Bolsjer med til Drengen. Da hun vilde give ham dem, slog Moderen hende i Ansigtet, saa Næsen blødte. Nu greb hun efter Forklædet, men Konen rev det fra hende, saa Blodet flød ned paa Gulvet. — Siden den Dag var Drengen rask.

Genfærd og Spøgelser.

Puddelhunden.

Min Bedstefar har fortalt mig, at der løber en Puddelhund over Vejen mellem Østerby og Gerup. Hunden har intet Hoved paa.

Dora Lausten.

Den svorne Ager.

To Bønder i Emmerske var bleven uenige om et Stykke Jord. De mødte begge for Retten i Tønder, og her aflagde den ene Ed paa, at det var hans Jord, han stod paa. Han havde om Morgenen, inden han gik hjemmefra, fyldt lidt Jord af sin egen Mark i Støvlerne. Paa denne Maade tabte den rigtige Ejer sin Sag.

Over dette Stykke Jord gaar der nu en Gangsti, og flere Gange har man der ved Midnatstid mødt en Mand, som rækker et Brev frem, men ellers ikke siger et Ord.

Den paagældende Mark kaldes endnu „æ svoren Ager“. Den ligger ikke langt fra Skolen eller Bedehuset.

Anni Jensen.

Konen paa Søndergaard.

Paa den store Gaard Søndergaarde ved N. Sejerslev skulde Pigerne ofte om Natten bage Brød. Det holdt de ikke af, thi naar de havde faaet Tællepraasen tændt, saa kom der en Kone og slukkede den, og tændte de den igen, saa slukkede Konen den atter.

Pigerne klagede til Herremanden, og han hentede en Trolldmand. Han skulde mane Konen ned i Jorden. Om Aftenen gik alle med over i Baghuset. Nu traadte Trolldmanden frem og mumlede nogle Ord. Da sank Konen i Jorden, men da hun naaede ned til Hofferne, kunde Trolldmanden ikke faa hende videre. Hun vedblev at slukke Lyset, naar Pigerne kom i Nærheden af hende. Derfor væltede de et Kar over hende, og Herremanden forbød at sætte noget paa Karret.

Hansine Nielsen.

Hest uden Hoved.

Ved „Vøjkærvej“, der gaar fra Sognevejen til Daler Skov, gaar der en Hest uden Hoved.

Konen og Puddelhunden.

Ved Markskellet mellem Daler og Østerby sidder der en Kone og bager Pandekager, og der sidder ogsaa en sort Puddelhund.

Spindekonen.

Nede mellem Gammelby og Gerup gaar der en Engvej, som kaldes „Snagvejen“. Her sidder der en gammel Kone og spinder.

Karsten Nissen.

Spindersken i Gerup.

Mellem Gammelby og Gerup sidder der ved Nattetid en Kone og spinder. Der fortælles, at hun kommer Kl. 12, men jeg har ikke set hende endnu. Det er ved „Snarfvej“, at hun skal sidde.

Dora Lausten,

Lygtemænd og Lys.

Andreas Smeds Hustru har set nogle smaa Lys, der kom fra Vester. Somme Tider kunde de gaa bort og komme igen.

Mathias Madsen.

En Lygtemand er en lille blaa Flamme, der hopper fra det ene Sted til det andet. Den er bedst at se om Efteraaret og i diset Vejr. Den ses i Mosen.

Hansine Nielsen.

I Østerby er der set Lys i en Dam, som hedder „Gad'sjov Dam“. En gammel Kone, som boede ud for den, sagde, at hun havde set Lys der.

Mathias Lausten.

(Forts.)

„SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT“

6. Aargang. 1. Juli 1929 - 30. Juni 1930.

Abonnenter.

„S. M.“ havde ved Udgangen af 5. Aarg. 381 Abonnenter
 ” ” ” ” ” 6. Aarg. 350 ”

Nedgangen i Abonnenttallet skyldes særlig Afbestilling i Døstrup Sogn, efter at Artikelrækken om Sognets Historie var afsluttet.

Indtægter.

Abonnement og Annoncer	Kr. 2225,40
Salg af „Tønderbogen“	„ 3,00
Underskud (Balance)	„ 107,70
	<u>Kr. 2336,10</u>

Udgifter.

Honorar	Kr. 0,00
Trykning, Clicheer, Billeder m. m.	„ 1992,50
Porto, Korsbaand, Papir m. m.	„ 290,20
Renter til Banken	„ 43,40
Revision af Regnskabet	„ 10,00
	<u>Kr. 2336,10</u>

Naar Driftsregnskabet slutter med et Underskud paa Kr. 107,70, saa skyldes dette, at der i Løbet af Regnskabsaaret er betalt for Trykning af 5 Kvartaler. I Virkeligheden balancerer Maanedsskriftet godt. Gælden er gaaet ned, og sammenlignet med sidste Aar er Status forbedret med Kr. 498,32.

Naar Udgiverne alligevel har syslet lidt med *Tanken om at standse Maanedsskriftet*, skyldes dette Nedgangen i Abonnenttallet. Der er ikke mange Abonnenter, der svigter, men der kommer ingen nye i Stedet, uden at hver enkelt skal hverves ved personlig Paavirkning. Det bliver man ked af i Længden.

Hvis vore Læsere ønsker, at Maanedsskriftet skal fortsætte, opfordres de derfor kraftigt til at hverve nye Holdere.

Prøveeksemplarer stilles gerne til Raadighed og faas ved Henvendelse til Seminarielærer Eskildsen, Tønder.

Tønder, den 21. Sept. 1930.

Ci. Eskildsen.

H. Lausten-Thomsen.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydske Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00.

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Røsser: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilbendes portofrit fra

HANS BECKS BOGHANDEL
Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alle indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmeørelse, Gear-
kasselolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BØRCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

LYS & KRAFT
RADIO
STOREGADE 24 TLF. 378
N. PICULELL

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.